

Simeon Stefanov

(Bulgaria, Institute for Bulgarian Language Prof. Lyubomir Andreychin, Bulgarian Academy of Sciences)

Eleventh Forum on Bulgarian Grammar

Abstract: The Eleventh Forum on Bulgarian Grammar was held on 21 and 22 October 2024. The event was organised by the Institute for Bulgarian Language at the Bulgarian Academy of Sciences and the Department of Bulgarian Language at the South-West University Neofit Rilski. This article offers a brief overview of the Forum.

Симеон Стефанов

(България, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките)

Единадесети форум „Българска граматика“

На 21 и 22 октомври 2024 г. се проведе Единадесетият форум „Българска граматика“. Събитието беше организирано от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките и Катедрата по български език на Югозападния университет „Неофит Рилски“. Тази година конференцията беше на тема „Развой и съвременно състояние при формообразуването в българския език“, посветена на проф. д-р Иван Кочев, във връзка с 90-годишнината от неговото рождение през 2025 година, и по традиция се проведе в зала „Проф. Александър Теодоров-Балан“ на Института.

Темата на форума предполагаше разглеждане на широк кръг от теоретични и научноприложни проблеми, свързани с морфологията, кодификацията и трудните правописни случаи; лексикалните и граматичните особености на диалектната реч, разговорната реч, новите думи, термините, фразеологизмите; езика в медиите и социалните медии, както и проблеми, свързани с формообразуването, дефинирането на флективни типове за прости и съставни лексикални единици, омонимията, омофонията и омографията, развойните тенденции (стари и нови) във формообразуването, включително по отношение на звателните форми; прехода между транзитивни и нетранзитивни глаголи; смесването на бройна форма и форма за множествено число и др. Основните въпроси на дискусиата бяха съсредоточени около изясняването на:

а) Основните тенденции в развитието на българската разговорна и книжовна реч по отношение на формообразуването на класове думи, както и на отделни представители;

б) Характеристиката на езика в медиите и на разговорната реч в интернет и влиянието им върху развитието на разговорната и книжовната реч, без да се ограничават до споменатата проблематика.

Целта бе не (само) да се дадат окончателни отговори, а да се обменят мнения, да се изкажат предположения и продължавайки традицията от предходните срещи, да се създаде среда за непосредствен разговор.

Участие с доклади във Форума взеха близо 40 участници от десет научни институции. Представени присъствено или онлайн бяха 33 научни доклада, разпределени в

общо осем разнообразни тематични научни сесии, а бяха изнесени и две пленарни лекции – по една всеки ден, от областта на словообразуването и формообразуването в българския език в синхрония и диахрония.

Програмата през първия ден на конференцията започна с приветствени думи към организаторите и участниците на форума от:

доц. д-р Екатерина Търпоманова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), която прочете поздравление от името на проф. д-р Ренета Божанкова, заместник-ректор по международната дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“;

доц. д-р Верка Иванова (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“), която поднесе поздравителен адрес от името на проф. д-р Мария Илиева, ръководител на Катедрата по съвременен български език във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“;

доц. д-р Красимира Чакърва (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“), която поднесе приветствия от името на Филологическата колегия в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Катедрата по български език и от ръководителя на катедрата и декан на Филологическия факултет, проф. д-р Константин Куцаров;

доц. д-р Гергана Падарева (Югозападен университет „Неофит Рилски“), която представи поздравления от името на декана на Филологическия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“, доц. д-р Радослав Цонев;

проф. д-р Лучия Антонова-Василева, директор на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките.

Тържествеността на форума тази година се допълваше от факта, че през 2024 г. Българската академия на науките честваше 155 годишнина от основаването си.

След официалната част беше представен и *първият пленарен доклад* на тазгодишната конференция. Негов автор беше К р а с и м и р а А л е к с о в а (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) „Формообразователните варианти в парадигмата на българския глагол“, която разгледа формообразователните варианти на композираните глаголни форми в съвременния български език в индикатив, конклузив, ренаратив и дубитатив в изявително наклонение, деятелен и страдателен залог, положителни и отрицателни форми, за да аргументира позицията за съществуването на четири случая на формообразователна вариативност в посочената група.

Програмата продължи с докладите от *първата тематична сесия* на конференцията, в която: К р а с и м и р а Ч а к ъ р о в а (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) „Наблюдения върху един ненормативен формообразователен модел в съвременния български език“ обърна внимание върху една непроучена група отрицателни глаголни образувания за относителна следходност, при които се наблюдава словоредна аномалия: негирацията маркер не се намира в начална позиция, а пред пълнозначния (или втория спомагателен глагол) срв.: *щях да не разбера; щяла да не бъде тъжна*, за да изпита общовалидността на твърдението за действаща в българския език тенденция към фиксираност на словоредата – един от формалните признаци на граматикализацията в рамките на граматичната категория, наречена от Иван Куцаров *статус*; П е т я О с е н о в а (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) „Синтактико-семантични условия за (не)реализиране на характеристиката *pluralia tantum* при някои глаголи“ си постави задачата да обърне внимание върху влиянието на подлога за синтактичното *деплурализиране* на глагола в примери като: *изпонасядам, налягам, наставам, изпогубя* и др., които, макар и употребявани типично като *pluralia tantum*, имат възможност при определени условия да се употребяват синтактично и като единствено число; Д е с и с л а в а Д и м и т р о в а (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) „Морфоструктура на показателните и

притежателните местоимения“ представи модел за морфемна сегментация на показателните и притежателните местоимения като се опишат спецификите на флексиите и суфиксите, които формират посочените прономинални форми. За тази цел авторката обърна внимание върху историческия развой на местоименията, тъй като формиралите се сегменти в структурата им са в релация с произхода и развитието на прономиналните форми.

След кратка дискусия и кафе-пауза започна *второто заседание* на тазгодишната конференция, в която: С в е т л а К о е в а (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН) „Принципи на флективното описание на глаголните съставни лексикални единици в български“ си постави за цел да разгледа формалното представяне на флективните типове на глаголните съставни лексикални единици (глаголните фразеологизми) върху материал от Речника на активната фразеология на български и полски (Благоева и др. 2022) и изтъкна, че то трябва да бъде единно: в рамките на един формализъм и с еднакви конвенции, което би улеснило едноименната и независима автоматична обработка, както и създаването на различни компютърни приложения, които не работят само с единия или другия вид лексикални единици; С в е т л о з а р а Л е с е в а (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Флективно описание на съставни наименования в българския език (изследване на двусъставните географски названия)“ представи различни особености на неизменяеми или изменяеми по форма съставни географски имена в българския език от домашен и от чужд произход, с цел: допълване на създадените флективни типове, най-вече с оглед на морфофонемните редувания; уточняване на спорните въпроси; прилагане към други тематични области; потенциално свързване с бази от данни с допълващо описание и др.; К р и с т и я н а С и м е о н о в а (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „За езиковата форма на многокомпонентните термини словосъчетания“ разгледа особености на структурата на многокомпонентните термини словосъчетания, с оглед на отношението между формата и съдържанието.

В *третата тематична сесия* на форума своите доклади представиха: Б о р и с л а в П о п о в (Югозападен университет „Неофит Рилски“) „Третият елемент в бинарните фонологични опозиции в българския език (синхронни и диахронни модели)“, който обоснова своята теория за съществуването на скрит трети елемент във възприеманите като бинарни фонологични опозиции в българския език в синхрония и диахрония; Е л е н а Ю. И в а н о в а (Санктпетербургски държавен университет, Русия), И в е л и н а С т о я н о в а (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Оценъчната семантика като фактор за парадигматична непълнота: глаголи за поведение“, които посветиха вниманието си върху група глаголи за поведение, чиято семантика съдържа оценъчен елемент, напр. *безобразнича, важнича, маниернича, перча се* и др., с оглед на ограниченията и особеностите в реализацията на формите (предимно по време, лице и наклонение) и на идентифицирането на факторите, които определят реализацията им в сравнение с глаголите без оценъчен компонент; М а к с и м С т а м е н о в (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Място на глаголите за движение в аспектиалния клас на предикатите за действие“, който, изхождайки от схващането, че движенията са в основата на възможностите за реализация на действията и дейностите, опита да идентифицира измежду глаголите за движение такава група, която да представлява тяхно ядро или основа; К р а с и м и р а П е т р о в а (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) „Когнитивни основания за непълни и дефектни парадигми“, която описа в доклада си случаи, когато семантиката налага ограничения върху образуването на граматическите форми и опита да установи причините за съществуването на ограничения при изразяването на граматическото значение; Д и л я н а Д е н ч е в а (Софийски

университет „Св. Климент Охридски“) „Лексемата *бушон* и нейните метафорични и фразеологични проекции“, която разгледа характеристиките на фразеологизмите, съдържащи лексемата *бушон*, в българския език.

В *четвъртото тематично заседание* на конференцията своите доклади представиха: Руска Станчева, Жанета Златева, Александър Георгиев (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Всеки сам си преценя ... дали да се променя“, които се опитаха да изяснят възможно ли е рецепцията от езиковата общност на производните глаголи от 3. спрежение от несв. в., образувани с изофункционалните суфикси -'а- и -'ава- от глаголи от второ спрежение от св. в. с корен на мека съгласна, да следва по-системен подход към вариантите в посочената група, както от гледна точка на подходите на кодификация, така и във връзка с езиковите нагласи; Верка Иванова (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) „За модалните *ще да*-форми в българския език“, която си постави за цел да разкрие специфичните езикови особености и фреквентността на презумптивните форми в две сфери на общуване – *устната комуникация* и *художествената реч*, като си постави три работни хипотези: а) В речевата практика се срещат предимно формите за сегашно време и за перфект – твърдение, установено в граматичната литература (Ницолова 2008); б) В речевата практика предположителните *ще да*-форми имат ограничена употреба, стилистично и дискурсно определена; в) Предположителните *ще да*-форми са предимно третолични от глаголи от св. в. (т.е. изследва се връзката на презумптивна с другите граматични категории); Красимира Хаджиева (Югозападен университет „Неофит Рилски“) „Конструкции с двойно маркиране на определеност в българския език“, която обърна внимание върху т. нар. „детерминатори за определеност“ в българския език и върху конкуренцията между двата вида форми – с морфема и с деиктична дума; Лора Желева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Сложни лексеми, съставени от съществително и числително име, от типа на *година-две, лев-два*“, която представи начините на описание в граматичната литература в български, чешки и руски език на сложните лексеми, съставени от съществително и числително име, от типа на *година-две, лев-два*; Илана Стоилова (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Формите за повелително наклонение и тяхната кодификация“, която обърна внимание върху начина на представяне и кодификация на формите за повелително наклонение според Нормативната граматика на българския език.

Вторият ден на Единадесетия форум „Българска граматика“ започна с пленарния доклад на Вера Малджиева (Торунски университет „Николай Коперник“, Полша), Руска Станчева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Аналитични глаголни форми или синтактични конструкции“, които поставиха отново въпроса има ли основание и в кои случаи да се интерпретират като синтактични конструкции (словосъчетания) сложните (аналитични) глаголни форми, образувани със спомагателен глагол.

В *първото заседание* за деня своите доклади изнесоха: Татяна Александрова (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Синтактичната група глагол+прилагателно име – формални особености и нормативни аспекти“, която представи някои случаи, в които се наблюдава нормативно колебание при категорията *статус* в българския език: а) При конструкции с еднородни части с *ниито...ниито* само при определен тип словоред, независимо дали са външен или вътрешен акомодиращ член; б) При прилагателно местоимение с представка *ни-* като акомодиращ член – поради омонимия; Малина Стойчева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Техники на разширение на прости групи с прилагателно и същест-

вителино“, която обръна внимание върху прости синтактични групи с главен член съществително и подчинен член прилагателно име, за да изследва техниките, с които тези групи могат да се разширяват. За тази цел авторката си постави задачите: а) Да провери с лексема от какъв граматичен клас се разширява групата (съществително, прилагателно, числително); б) Да провери дали разширението е при главния или при подчинения член (или при цялата проста група); в) Да провери по какъв начин функционира разширението – дали то е в посока наляво от цялата проста група, в посока наляво от главния член, в посока надясно от главния член (съответно и надясно от цялата проста група).

В *шестата сесия* на конференцията своите доклади представиха: Л ъ ч е з а р Пер ч е к л и й с к и (Югозападен университет „Неофит Рилски“) „Флексивното разграничаване на съществителните от мъжки и женски род в множествено число в българския книжовен език през Възраждането“, който, върху материал от Цариградската библия (1871), в която също са налице подобни изкуствени правила за диференциране на някои от родовите окончания, разгледа как книжовниците през Възраждането, издали свои граматики, решават проблема с омонимичната форма в множествено число на съществителните имена от мъжки и женски род с наставка *-ник/-ница; -ик/-ица*; Л о р а Ж е л е в а, М и л е н Т о м о в, И л и я н а К у н е в а (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Прилагателни имена, завършващи на *-ен*, с омонимия в основната форма и различно формоизменение“, които представиха особености на формоизменението на една група прилагателни имена, завършващи на *-ен*, с омонимия в основната форма и различно формоизменение, и обособиха отделни случаи; В а с и л С т а м е н о в (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) „Пасив и резултативност в съвременния български език“, който разгледа взаимодействието между две от граматикализираните значения на българския глагол – страдателен залог и резултативност; Р а д о с т и н а К о л е в а (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) „Съществителните собствени имена от общ граматичен род в българския език“, която посвети изследването си върху собствените лични имена от общ род в българския език със специален акцент върху образуването на множествено число, на отределените и звателните форми.

В *седмата сесия* на конференцията своите доклади представиха: Б и с т р а А н д р е е в а (Саарландски университет, Германия), М и т к о С ъ б е в (Саарландски университет, Германия) „Ефектът на лексикалната честотност върху регресивната асимилацията на обструентите по признака звучност“, който разгледаха връзката между предсказуемостта (честотността) на езиковите единици и регресивната асимилация на обструентите по признака звучност в българския език, за да изпитат работните си хипотези, че: а) Сегментите в по-трудно предсказуемите (по-нискочестотните) думи ще се артикулират по-прецизно в сравнение със сегментите в по-лесно предсказуемите (по-високочестотните) думи; б) Във формообразуващите морфемни влиянията на изненадата върху регресивната асимилация по звучност ще бъде по-слабо изразено, тъй като тези морфемни са значително по-честотни в езика; Н а т а л и я Д л у г о ш (Университет „Адам Мицкевич“, Полша) „Еквивалентност в превода на полски и български съдебни решения. Термини от семантичното поле на лексемите пол. *kara* и бълг. *наказание*“, която през погледа върху семантичното поле на лексемите пол. *kara* и бълг. *наказание* представи особености на превода на съдебната терминология в двата езика; И р е н а Р у с е в а (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) „Бъдеще относително време (т.нар. кондиционал от балкански тип)“, която разгледа основните становища относно функционално-семантичната характеристика на *бъдеще време в миналото* в българската лингвистика, както и неговото формообразуване, като наред с това изложи и собствената си хипотеза относно мястото на този тип форми в парадигмата на българския глагол и връзката им с условното наклонение в българския език.

В *осмата сесия* на конференцията своите доклади представиха: Л у ч и я Антонова-Василева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Данни за съвременните словоизменителни типове, регистрирани в българските говори от областта Гора“, която обърна внимание върху особености на именното и глаголното словоизменение на българските говори от областта Гора, Призренско, свързани с характерни развойни процеси на българския език и отразяващи се в неговото диалектно деление; М и х а и л К о н д р а т е н к о (Институт за лингвистични изследвания, Руска академия на науките) „Континуалност как семантически феномен в славянских диалектных обозначениях времени“, който се спря върху връзката между език и време и начините, по които двете понятия се отразяват едно в друго; Е л е н а Каневска-Николова (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) „Лексикосемантична характеристика на говора в с. Брезе, Девинско“, поради неотложни ангажименти, изнесе своя доклад в предната тематична сесия. Върху събран лексикален материал по време на две теренни проучвания през 2023 г. в областта на с. Брезе и с. Беден, Девинско, тя обобща основните тематични групи, в които могат да се разпределят повечето забелязани от нея диалектизми в говора; Р а д о с л а в Ц о н е в (Югозападен университет „Неофит Рилски“) „Ударение при формообразуването на съществителните, прилагателните и числителните имена в банския говор“, който обърна внимание върху особености на акцентуацията при съществителните, прилагателните и числителните имена в банския говор, който заема междинно място между говорите със свободно (неопределено) и тези с фиксирано върху определена сричка ударение, и изведе няколко групи в зависимост от семантично-граматичните свойства и акцентните парадигми на различните форми (основни, нечленувани, членувани, в единствено и в множествено число); И л и я н а Г а р а в а л о в а (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „За някои основни лексеми от речанската роднинска терминология“, която през погледа върху роднинската терминология от говора на с. Речане, Призренско, показва наличието на редица фонетични, морфологични и лексикални особености в диалекта, които недвусмислено свидетелстват за неговата (източно)българска принадлежност; А н а К о ч е в а (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „За някои граматични принципи при съставяне на БДКР“, сподели основни принципи, които тя и колегите ѝ от Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език следват при изготвянето на речниковите статии за Българския диалектен кулинарен речник (БДКР).

Последна в програмата на конференцията беше предвидена *специалната сесия, посветена на живота и делото на проф. д-р Иван Кочев*. Своите спомени и впечатления от работата си с видния български диалектолог споделиха К и р и л К и р и л о в (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН) „Три години без проф. д-р Иван Кочев. Живот и дело“ и Л ъ ч е з а р П е р ч е к л и й с к и (Югозападен университет „Неофит Рилски“) „Проф. д-р Иван Кочев – живот, отдаден на българския език“.

Единадесетият форум „Българска граматика“, организиран от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките и Катедрата по български език на Югозападния университет „Неофит Рилски“ *беше закрит от проф. д-р С в е т л а К о е в а*, която изказа благодарности на всички участници и обяви, че партньор на Института за български език догодина и съорганизатор на събитието ще бъде Великотърновският университет „Св. св. Кирил и Методий“.

Подробна информация за програмата на конференцията, пълни записи и снимки от отделните участия можете да намерите тук: <https://ibl.bas.bg/edinadeseti-forum-vbalsarska-gramatikav/>. Пълен видео запис на двата дена на конференцията можете да намерите в Ютуб канала на Института за български език при БАН: <https://youtube.com/@>

[user-kg3yk8un3r?feature=shared](https://www.abcdar.com/user-kg3yk8un3r?feature=shared). Всички доклади, изнесени на Форума, ще бъдат публикувани в Приложението към сп. „Български език“ през 2025 г.: <https://www.balgarskiezik.eu/archives.html>.